

Personatges marginals de Canet que vaig conèixer

La pirulina i en Germaneta.
En Joan dels Bigotis.
En-vaig-i-vinc i en Pepeta Pons.

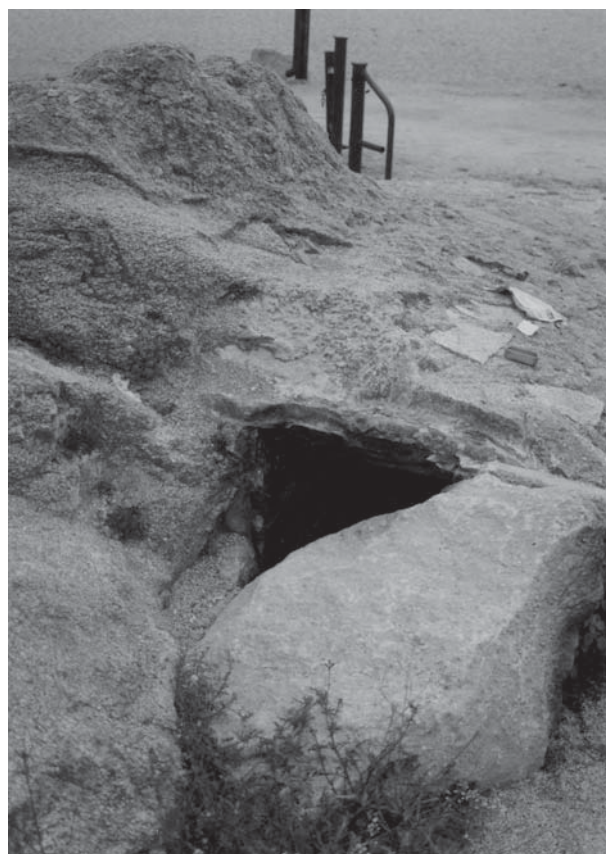
Xavier Mas Gibert

Tots aquests personatges vivien fora de les convencions, ho feien pobrament, però tots del seu treball, llevat d'un que anava a captar degut a l'edat. Cap no era un paràsit ni va rebre mai ni un cèntim de la cosa pública, ni cap assistència que no fos del proïsme civil i per lliure i pròpia voluntat.

El bonhomíós Germaneta i la seva iracunda companya Pirulina

Als anys cinquanta del segle passat, en Germaneta i la Pirulina, vivien a l'exigu espai de l'antic niu de metralladores arran de mar de la Roca de Catel. En aquell temps aquest encara era un lloc apartat i solitari batut per les onades que s'estavellaven arran mateix de la base cosa que feia que no poguessin tenir oberta l'única ventilació que hi havia, una obertura per la qual, originalment, sortien els canons de les bateries lleugeres i de poc abast que la República va aconseguir situar-hi i encara per poc temps. Era allò que en el seu moment se'n deia un "blocao", de cara a mar en direcció sud. Encara es pot veure la coberta, tot i que està gairebé colgat pel terror que l'ajuntament va posar a l'entorn de la Roca de la Catel per fer-ho transitable. En aquest lloc inversemblant, antihigiènic, incòmode i inhospitalari, un bon dia de començament dels anys cinquanta del segle passat, s'hi van instal·lar una parella que ben aviat va ser coneguda de tothom i que *vox populi* va batejar com en Germaneta i la Pirulina, la seva companya sentimental.

A en "Germaneta", li van treure aquest motiu, perquè passava a captar per les cases, cridant de forma estentòria: Germaneta!, Germaneta!.. fins que els estadants esverats sortien i li feien caritat per atu-

Entrada al blocao d'en Germaneta i la Pirulina, fa uns anys

rar aquell reclam eixordador. Al cap d'un moment, en Germaneta, que no controlava el volum de la pròpia veu, perquè era sord com una campana, arrencava a bramar la mateixa imprecació fraterna a la casa del costat: "Germaneta! Germaneta! i així anar fent per tot el poble. De manera doncs, que el motiu ell mateix se'l va posar sense adonar-se'n, víctima del seu propi excés vocal. En "Germaneta" tenia accent occidental però era català de soca-rel, la seva tendència als diminutius també denunciava els seus orígens que, no eren altres que els del barri del Serrall de Tarragona. En Germaneta, repetia a tothom que volgués escoltar-lo que havia

Visió de la finestra per on sortien les metralladores. Fotografia de l'any 1999

estat patró i propietari de dues barques de pesca, i que, en fer-se gran va donar-les als fills amb la condició que li fessin la part de l'home vell per poder viure [1]. Els fills però, al cap de quatre dies es van barallar, van vendre les barques i l'ormeig i no en van voler saber mai més res del seu pare. Llavors, el futur Germaneta, se'n va anar de poble en poble, captant de casa en casa fins que, ignoro perquè, es va fincar a Canet. També era un misteri d'on havia tret la *parriana* que duia. A Canet, s'anomenava així a la companyia femenina d'un coble sentimental no santificat i que el geni popular batejaria com La Pirulina.

La història potser era dubtosa, però que havia estat pescador segurament era veritat. En Germaneta entenia molt bé les qüestions de l'ofici de mar. Els pescadors de la teranyina de Canet, quan els dofins els feien alguna espellifada, anaven a trobar en Germaneta, perquè els donés un cop de mà per refer les xarxes destrossades. En Germaneta llavors, assegut a la platja, amb l'agulla a la mà i mig cobert per la xarxa, semblava recobrar el seu antic urc laboral refent com una màquina la malla malmesa per la dofina. Tot i que no portava pas ulleres, passava hores i més hores fent anar l'agulla fins que l'esguerro estava refet del tot. Per als seus antics companys d'ofici mai no tenia un no i, els dies d'agafada, la seva dedicació es veia recompensada amb les embostes de peix que li donaven.

En Germaneta, quan es va posar a viure al "blocu" de la Catel amb la Pirulina, ja devia tenir més de setanta anys, però encara se li notava que de jove devia haver estat un home alt i ben fet, sempre duia la roba blava de mariner que encara que fos vella, d'aquesta manera volia demostrar que no era pas un gandul sinó un treballador vell caigut en desgràcia. Això li funcionava, sobretot el diumenge a la porta de l'església i gairebé tothom li feia caritat i ell els donava les gràcies amb el seu to de veu altisonant. La gent de missa el veia de bons ulls, en Germaneta no fumava ni bevia i sobretot, no renegava i anava apedaçat, però net i endreçat. Amb això de no rene-

gar, la gent li va agafar més tírria a la seva companya la Pirulina. Aquesta dona tenia una llengua desbocada que es manifestava en l'argot dels baixos fons de tres o quatre llengües diferents. La Pirulina era molt més jove que en Germaneta; als anys cinquanta del segle passat quan la parella va amorrar a Canet, en Germaneta devia passar de setanta i La Pirulina no en devia tenir gaires més del quaranta; estava en aquell punt que els cabells rossos se li començaven a tornar blancs, tenia la pell clara colrada per una intempèrie que ja devia venir de lluny. Escarafallosa, secallosa, escardalenca i mal acarada i en estat pur de mala llet permanent, la indignació constant de La Pirulina anava sempre a la recerca d'un destinatari qualsevol. Fumava "Carmela" o "Gitanes" de contraban que ningú no sabia com li arribaven i eren una autèntica provocació per tots els seus detractors que havien de consumir les mortíferes "labores" de La Tabacalera Española. En aquell temps amb això n'hi havia prou perquè, la gent digués que havia "fet de la vida" al port de Marsella... De fet, La Pirulina si la miraves bé no semblava de cap de les ètnies peninsulars, parlava sempre en català, llevat de quan s'arborava, llavors, en el català hi barrejava renecs i sortides coprofil·liques d'argot gavatx i patuès. No deia mai res en castellà ni a la guàrdia civil, i això feia pensar que potser sí que era d'algun poble de la Catalunya Nord i d'aquí que també diguessin que era més o menys francesa. No sé si realment havia exercit la prostitució al port de Marsella ni enlloc, però a Canet, ningú no la va veure mai amb cap altre home que no fos en Germaneta, o sigui, el seu company de barraca i de misèria. Si hagués estat per ella però, anant a captar no n'haurien fet ni cinc de calaix. La Pirulina gastava unes males puces que no les podien permetre pas els que depenien de la bona voluntat de la gent anant a parar la mà. És gairebé segur que va ser la retòrica portuària de la Pirulina la que va fer pensar a la gent de Canet, que en Germaneta la devia arreplegar al port de Marsella, o en algun catau encara més tenebrós. Si algú se la mirava encara que fos de reüll La Pirulina s'engegava udolant com

el corn de can Romagosa i el deixava com un drap brut. Això va fer que, alguns per divertir-se i sobretot la mainada, així que la veien li diguessin Pirulina borratxa, només per veure-la sortir de mare d'aquella manera tan exagerada.

La Pirulina, no solament agredia de paraula, i fos qui fos el temerari que l'havia provocat, sinó que si podia s'hi tornava sense contenció, mirament ni cobdícia. Posada a desbarrar no tenia aturador, i quan el geni se li desfermava, ni ella mateixa no era capaç d'embridar-lo de nou. Els adjectius qualificatius o desqualificatius de La Pirulina no tenien imitació ni limitació possible. I, fins i tot, quan no hi havia ningú pels environs de la Catel, continuava rossegant renecs i jaculatòries obscenes com si passés un rosari esperpèntic i blasfem. Si la Pirulina vivia amb en Germaneta, que per l'edat podia ser el seu pare, era perquè devia saber que una fúria com la seva no la resistiria ningú que no fos en Germaneta, un vell totalment vençut pels anys, pacient i dominat com un bou i més sord que la roca que els abrigava.

Si en Germaneta anava tan net, era gràcies a que La Pirulina li rentava i li endreçava la roba i, malgrat la precarietat en què vivien, a la seva manera La Pirulina tractava de ser una mestressa de casa convencional. Per tal de fer-se amb l'aigua que tant li calia, La Pirulina s'havia inventat un sistema que recordava el principi de la sínia, però que funcionava a base de cames. Per començar havia posat un bidó o dos de dos-cents litres arran del refugi, i s'havia fet amb un nombre important de llaunes de conserva de deu litres, a les quals havia agregat una nansa com la de les galledes. La tècnica partia de la base que, com que la font rajava tan poc, ella omplia la primera i quan estava plena, col·locava la segona sota el raig i desplaçava la plena fins allà on sabia que s'hauria omplert la segona, posava la tercera sota el raig desplaçava la segona i la situava un tros més ençà de la primera, així successivament. D'aquesta manera, l'estalvi de temps era certament notable perquè alhora omplia i traginava. Quan les tenia totes plenes i alineades sobre el territori, acabava l'acostament a base de portar-ne un tros endavant dues cada vegada, sense perdre mai de vista la resta. Això era bàsic perquè a vegades, algun dels afeccionats a fer-la enardir li escopien a l'aigua o li tombaven les galledes només per sentir-la despotricar. Doncs bé, amb una paciència i un esforç considerable, La Pirulina feia avançar col·lectivament el seu reguitzell de galledes fins fer-les arribar a la Catel. Amb aquesta aigua omplia els bidons i ja tenia aigua per a uns quants dies.

Sempre em va intrigar d'un havia sortit aquest motiu de La Pirulina. Un *pirulo* en castellà és un càntir que a l'Argentina en diuen una "*Perinola pequeña*", per tant una pirulina seria una dona afeccionada a beure aigua amb "*pirulo*" o sigui amb càntir, i, per antinòmia sarcàstica evident, voldria donar entenent que el que no li agradava era l'aigua. Per això, quan la insultaven amb aquest sobrenom solien acompanyar-lo de l'adjectiu redoblat de "*pitulina i borratxa*". - Ai, la Pitulina borratxa.. exclamaven al seu pas els burlletes més reconstruïts només per veure-la enfurir.

Altres es posaven a miolar exageradament com un gat i això encara la tornava més boja. Quan la Pirulina entrava en ignició paradoxística, corria desbocada darrere l'interfecte, tirant-li rocs amb poca traça i proferint imprecacions que es remuntaven a la tercera o quarta generació de la seva família. Si podia esbrinar quina era la casa del motejador o dels motejadors (a vegades eren les criatures les que la insultaven a cor), no s'ho pensava pas dos cops, s'hi presentava carregada de pedres i feia baixar tots els vidres de la casa. Això mentre descabdellava anatemes, imprecacions, impropis, dicteris, blasfèmies, flastomies i anatemes en argot dels baixos fons, sense descuidar-se mai de les malediccions eternes ni les amenaces de mort.

No recordo de quina manera van desaparèixer de Canet en Germaneta i la Pirulina. Potser va ser els anys 1962/3, quan jo vaig ser a la marina a fer dos anys de servei. Més tard, quan fèiem la revisteta local "El carrer Ample", en Jaume Vilarrasa que signava Jaume de Canet, va fer un dels millors articles de tota aquesta publicació parlant de "La Pirulina", i va titular-lo "Una relació verídica" ("Carrer Ample", febrer/març de 1967 p.223). Jaume de Canet, s'inventà una etimologia, segons la qual allò que va inspirar el motiu de La Pirulina, era que anava sempre pirula, o sigui, torrada. En Jaume deia que estava "pirula", "pirula" *in extremis* [i li van dir la Pirulina]. Ara que fa quaranta anys que en Jaume va escriure "Una narració verídica" l'he tornada a llegir i m'adono que devia imitar l'Esperanceta Trinquis [llavors l'Espriu estava a l'apogeu de la moda], i que era -com si diguéssim- la borratxa més important i famosa d'Arenys. L'equivalència li va sortir bé. Només li fallava un detall: L'Esperanceta Trinquis no va veure-hi clar en tota la seva existència, amurada sempre de ratafia, moscatell, anís i aiguanaf i tot, però la Pirulina canetenca, per més literatura que se'n fes i més crueltat que hi projectés la quitxalla i d'algun de més granat i tot, no era pas una borratxa, sinó ben al contrari, La Pirulina només bevia aigua clara de la font de sant Roc... I d'aquí li venia precisament la seva iracúndia desesperada, per la frustració de no poder desmentir la seva noble condició d'abstèmia total i consolidada.

En Bigotis

El Joan dels Bigotis, o simplement "En Bigotis", era un home no tan gran com en Germaneta que, això sí, també vivia en un dels nius de metralladores de la coronació del turó de la Timba, l'última o penúltima (n'hi havia cinc o sis), a sobre dels garrofers de can Serra. El motiu de "Bigotis" li va ser imposat per lògica imperativa del seu aspecte facial atès que lluia un bigoti negre i recargolat, exactament igual que el del polític Alejandro Lerroux si no m'enganyo. Pel seu tarannà general, i sobretot el seu accent marcadament occidental, la seva procedència devia ser de les comarques de l'Ebre o de Castelló. Per entendre'ns, direm que el seu parlar era més valencianat que el d'en Germaneta i per tant devia ser de més avall. En Bigotis. portava aquella mena

Barri de Sant Roc (inundat) amb la barraca d'en Pepeta Pons al fons

de vestits grisos de cotó que semblaven els uniformes de l'antic exèrcit colonial, i que se'ls anomenava d'alpaca [2], gorra de plat i espadenyes blanques. Per l'aspecte semblava més aviat d'origen urbà, però al peu mateix de la Penya on s'estava, hi tenia un hort tan ben posat que desmentia del tot aquest origen. Aquest home no era pas un captaire, vivia d'una cosa inversemblant actualment: vivia d'anar a collir fems. En Bigotis collia fems pels carrers i en feia una composició geomètrica arran del seu hort, de gran precisió i després se'ls venia a carretades als pagesos. A Canet hi havia entre cent i cent cinquanta animals de tir entre cavalls, muls i rucs i aquests eren els proveïdors del seu negoci, amb les deposicions que cada dia al matí solien aviar quan sortien de la cort. En Joan dels Bigotis s'havia de llevar aviat perquè la competència no passés abans que ell. Hi havia pagesos petits dels que anaven a peu a la vinya que sempre tenien el sac a punt per collir també els excrements; la majoria els collien curosament amb les mans, amorosament i tot... En Bigotis, potser per demostrar el caràcter especialitzat i professional de la seva tasca, ho feia amb una pala i un carretó que s'havia dissenyat ell mateix i que portava unes carregades que no tothom tenia ni la traça ni la força que ell tenia per portar-les. En Bigotis, encara tenia un altre negoci: la captura de conills de bosc. Com que estem parlant d'un temps anterior a l'aparició de la mixomatosi, resulta que, quan en Bigotis es va posar a viure al niu de metralladores de La Timba, es va adonar que les mines que hi menaven des de la part anterior del turó, estaven plenes de conills salvatges. Llavors en

Bigotis va anar compartimentant aquestes mines de manera que, quan volia haver algun d'aquests conills, només havia de tancar les boques de les llodrigueres, i els conills quedaven engabiats en un segment de mina, del qual no tenien escapatori possible.. El sistema era d'allò més pràctic i intel·ligent, no li calia donar-los res per menjar perquè a la nit els conills sortien a campar-se-la pel seu compte. Entre la venda de fems i de conills i el que collia a l'hort, en Joan dels Bigotis no solament anava fent, sinó que mantenia una parriana i tot, i encara quan aquesta se li va morir o el va deixar en va arrebregar una altra. Aquesta no sé si va enterrar-lo a ell, però va córrer per Canet, molts anys exercint l'ofici més vell del món entre els vells sense manies. En Joan dels Bigotis no tinc ni idea de quan va arribar a Canet ni de quan va desaparèixer; però quan es va morir no devia travessar molt més enllà dels seixanta anys. A la mainada, amb els seus bigotis atzabeja com en Dalí i els cabells negres i lluent estirats enrere [només els tenia blancs a les temples], ens feia l'efecte d'un domador de lleons o un saltimbanqui. Portava un cinturó tatxonat de monedes i en aquell temps això deien que ho portaven els que havien estat a la presó. Tampoc no podem pas descartar que en Bigotis fos expresidiari i que hi havia gent malpensada i fantasiosa que deien que feia de "lloca". En el llenguatge dels delinqüents, "les lloques" eren els confidents que indicaven als lladres on havien d'anar a fer les seves malifetes. Com que el veien a totes hores amb el carretó dels fems, pels rials i les rieres -el pobre Bigotis era un treballador incansable-, les ànimes caritatives i pietoses, sospitaven

que anava a espia allà on els seus sequaços podrien entrar a robar. Si realment en Bigotis feia alguna tasca d'espionatge, devia ser un geni, perquè ningú no li va poder provar mai res. Si en Bigotis havia estat a presidí, durant tots els anys que va viure a Canet, no se li va conèixer cap mena de relació amb la Guàrdia Civil. A altres els feia sospitar que, amb tanta limitació de recursos només amb els fems, els conills i l'hort pogués viure més lliure que l'oriol... Als que li imputaven aquestes coses no els havia passat per la imaginació que, en Bigotis, només desprenia el que tenia i no al que se li oferia, com fem la majoria.

En Vaig-i-vinc i la seva muller adelerada...

Si en Germaneta, la Pirulina i en Bigotis, havien aterrat a Canet de ningú no sabia on, en Vaig-i-vinc, era de la nissaga dels Dulsat, i per tant, canetenc de tota la vida. Aquest motiu de "Vaig-i-vinc", en realitat era un eslògan professional que s'havia posat ell mateix, perquè en Vaig-i-vinc feia de camàlic i era com si diguéssim un motiu descriptiu. De nom vertader es deia Salvador Dulsat Torrentó i, si d'entrada ell era un home d'aspecte una mica estrofolari, el de la seva dona ho era descol·locat del tot que diuen els d'ara. Aquesta dona amb què estava casat des de quan eren joves, corria adelerada sempre com si fes tard a la fàbrica i visqués a toc de sirena. Mai no tenia temps ni de pentinar-se, ni tampoc no s'havia pogut treure el davantal perquè el portava sempre posat, les faldilles llargues, les mitges gruixudes que se li afluixaven com si li volguessin anar al garró i a l'hivern, encara es posava una valona grisa de punt i calçava unes botines esfotrades de tant de córrer, o sigui, que semblava un personatge disfressat per representar una obra de teatre d'en Vallmitjana, d'en Vilanova o d'en Robrenyo. En ella tot et remetia als usos i costums indumentàries del segle dinou. Havia quedat fossilitzada en l'estètica del segle dinou, però és clar, el pas del temps s'havia aferrissat en la presentació de la seva figura. La gent li deien "La Carmeta Boja" no perquè ho fos sinó per la pressa i els cabells esborrifats sense control i els sabatots que anaven d'aquí en enllà. Originalment devia portar allò que en el seu temps en deien un "entonat", o sigui un pentinat muntat sobre el front per estirar la figura de la qui el duia. Però és clar, aquest entonat feia segles que se n'havia anat de gairell igual que les botines rebentades de tant de córrer, i a més a més, ningú no sabia perquè corria ni a on anava amb aquella marxa. D'aquí que li diguessin la Carmeta Boja, tot i que ni era boja ni es deia Carmeta, em penso.

Malgrat l'aspecte desordenat de la seva figura, "la Carmeta" [li direm Carmeta, per entendre'ns], era una dona extremadament neta i a més a més anava a fer la neteja per les cases. En aquesta feina era molt eficient i treballadora i tenia les millors famílies de la burgesia per clients. Ella i el seu home, eren propietaris de la casa on s'estaven al carrer de Vall. Bé, d'estar-hi potser no hi estaven massa perquè,

tant la "Carmeta" com en Vaig-i-vinc només hi anaven a dormir perquè menjaven qualsevol cosa onsevulla per no perdre ni un minut, la seva única obsessió era la feina i aquesta obsessió, encara que fos l'única que tenien, com que era plenament compartida, la seva unitat conjugal va resultar indestructible i a prova de temporals. En Vaig-i-vinc fent de camàlic no se li resistia res, tant podia portar a coll un armari mirall d'un cap a l'altre del poble, com un cabiró o un pal de telèfon més gros que l'arbre de la creu, des de l'estació al castell de Santa Florentina sense descarregar ni reposar mai. Això sí, en Vaig-i-vinc, era d'una lentitud bovina. Ho era en tot de lent, treballant, parlant etc., però no l'aturava ni res ni ningú. Podia estar hores i més hores sense reposar ni un segon, llevant aigua del pou per omplir els dos safareigs descomunals que abans hi havia a la majoria de cases bones del poble. En Vaig-i-vinc, deia que quan feia aquesta feina reposava, igual que, quan arribava algun viatjant de comerç i el llogava perquè li portés les maletes tot el dia. Al final de la seva vida però, en Vaig-i-vinc semblava enfonsat a dintre si mateix com si la infinitat de pesos que havia transportat de sobte els hi haguessin posat tots a sobre.

En Vaig-i-vinc i la seva dona van tenir només un fill, el qual, per aquells avatars que té la vida, es va convertir en un heroi militar. Les males lllengües deien que avorrit dels pares que tenia, se'n va anar a França i es va allistar a la Legió Estrangera o el Terç d'Estrangers. Destinat a la guerra d'Indoxina [actual Vietnam], va ser un dels pocs sobrevivents de Dien-ben-fu, i va arribar a capità per mèrits de guerra i després encara va pujar a comandant o coronel a la reserva. En virtut dels seus mèrits de guerra, l'Estat francès va atorgar-li la concessió d'una benzina a la Catalunya Nord. Els pares és clar, estimaven aquest fill únic hi haurien volgut que tornés a Canet. Després d'això de la Indoxina o potser més tard cada estiu venia a veure'ls. La gent de Canet deien que per temptar-lo, li havien ofert comprar-li l'horta de les Flors -que llavors estava en venda-, si tornava a Canet. Aquesta notícia va desfermar encara més la imaginació sobre la fortuna llegendària d'en Vaig-i-vinc i la seva dona, els quals van ascendir al setè cel de la fantasia popular. Tant si era veritat com no que eren rics, quan es van morir no se'n van emportar cap ni un cèntim a l'altre barri. L'únic que es devia emportar en Vaig-i-vinc van ser uns quants gots de vi que s'havia begut a la taverna de can Jeroni.

Josep Pons i Joanies, a Canet conegut com "Pepeta Pons".

En Pepeta Pons ha esdevingut un personatge mític, però en realitat el seu origen no era pas llegendari, havia nascut a la Barceloneta i la seva aparició a l'escena canetenca al final de la Dictadura de Primo de Rivera va ser un gran guinyol. Josep Pons, era oficialment un home, però en aquell temps ja existia això que ara es coneix com a un transvestit. Portava roba de dona, sabates de taló i anava totalment

maquillat, tenia un company sentimental i es van posar a viure en un pis tronat de "Les Bombilles" [3]. De seguida es va saber que aquell home que no era exactament un home, tal i com s'entien aquestes coses en aquell temps, havia fet de ballarí en els antres més rebregats del Paral·lel, que llavors es coneixien com "*los de la acera de en frente*". Aquell transvestit ballava al mig del carrer i la gent el compensava tirant-li xavalla. Al cap de poc temps però, va renyir amb el seu company i va començar a viure de la pesca. Primer devia anar amb les colles de l'art i després se'l va quedar de remitger en Francesc Murtra, o sigui en Francisquet de Cal Xoc que era home de pocs prejudicis per no dir cap. Coneixent en Francisquet, suposo que se'l va quedar perquè el divertia. Per anar a mar però, en Pons no es vestia pas de dona, sinó que anava com un guajiro cubà, amb una gran pallola que semblava una pamela, una marinera blava i uns calçotets [4] de pescador de cotó blanc. En Pepeta feia de pescador però no es va convertir mai en un home de mar. Treballava amb ells, l'apreciaven, però degut a la seva peculiaritat sexual, per la gent d'aquell temps, era la d'un ser totalment a part, tot i que no era pas antisocial i potser ni asocial.

Ignoro què va passar amb ell durant la guerra, però, després del conflicte, com que el nacionalcatolicisme va proscriure de ple aquesta mena de peculiaritats identitàries, les "*nuevas autoridades*" li van notificar que això dels transvestisme i dels homosexuals [que per ells només eren *maricones*], li van fer saber que si reincidia o insistia encara que només fos una sola vegada en les seves aficions o exhibicions, hauria

En Pepeta Pons a la porta de la barraca en els darrers anys de la seva vida.

d'atenir-se a les conseqüències "*del nuevo orden*". Tinc la impressió que en Pons va tenir algun protector, o més concretament alguna protectora que li va treure de sobre el "*brazo fiero de la ley*". I és que

El barri de St. Roc. La font de la qual s parla en aquest article estava al marge dret de la foto, exactament allà on hi ha el carro desenganxat.

en Pepeta era un individu excel·lent, sempre disposat a treballar en totes aquelles feines que defugia tothom: netejar coses nauseabundes, com escurar latrines, rentar a mà la roba dels malalts o la roba dels que havien mort tòxics o d'altres malalties contagioses. Una de les seves especialitats era fregar amb salfumant les rajoles vermelles d'argila que encara hi havia a moltes de les cases de pagès, però també del poble. En Pons havia fregat els terres més ingrats de totes les cases de Canet, de Sant Iscle i de tota la serralada de Montnegre. Aquesta era una feina perillosa i ingrata que s'havia de fer de genollons i utilitzant sacs vells com a baieta. Però, no hi havia brutícia ni sutzura que en Pepeta Pons no fos capaç d'aclarir ni de netejar.

En Pons es llogava sempre sense demanar res a priori, confiant amb la bona voluntat dels altres: netejava un celler ple de teranyines, o una cort de porcs que no s'havien tret els fems de generacions o fregava una casa de pagès de cap a cap amorrat a terra i a canvi rebia el que bonament li volien donar: mig sac de patates grillades, una coixinera de fesols gruats o mitja penca de cansalada rànica que ja no era bona ni pels gats. Sempre a peu d'una casa a l'altra i quan baixava de Montnegre carregat com una somera, quan arribava als boscos de Pedracastell, com que en Pons no cuinava pas amb carbó, encara tenia esma de fer un feix de llenya, però compte, que només agafava gatoses perquè ningú no pogués queixar-se que els prenia res de bo. La gatosa eriçonada de pues en Pons la doblegava amb els peus nus i després se la carregava a damunt del que ja duia a coll i, avall com si res. I a peu sempre i sempre descalç, cosa que féu que la duresa de les plantes dels seus peus arribés a ser proverbial i famosa.

En el tema de la indumentària, després de la guerra, en Pepeta Pons va fer un canvi radical. Va prescindir totalment del maquillatge i va llençar la roba de dona i les sabates de taló alt, i ell mateix es va confeccionar una mena d'hàbit de frare llec i es va rapar el cap tal com fan ara la majoria dels calbs. Aquest vestuari i això d'anar sempre al zero, li accentuava un aspecte de framenor. Aquesta indumentària però, va ser l'única que va portar la resta de la seva vida. Se la va tallar i confeccionar ell mateix amb lona de vela marinera. Va fer una mena de disseny, la part alta del cos de la qual recordava vagament les marineres dels pescadors, però amb el coll obert i sense cordons. A la part baixa es cobria amb uns pantalons amples que només li arribaven a sota genoll, la cama nua i els peus descalços com ja s'ha dit. Ja de més vell, com que devia començar a tenir fred, portava al cap una mena de gorra de punt que es va fondre de tal manera amb ell que semblava part del seu cos i que envellien alhora. En el tema de la indumentària, de vell potser

De dreta a esquerra: Francesc Murtra Solà, Josep Pons Joanies (Pepeta Pons), Maria Murtra Pueyo i Paquita Murtra. Fotografia de 1928

va fer una excepció i a l'hivern es va arribar a posar una camisa de franel·la a sota la marinera. Segurament, també va ser a la postguerra que en Pons se'n va anar a viure a l'antiga barraca dels burots que en aquell temps encara era fora de poblat. Devia fer-ho més per raons de seguretat que de comoditat, però aquesta va ser la seva residència fins a la seva mort. Tot just a la sortida del poble en direcció a Arenys de Mar i arran mateix de la carretera. Tot i que en Pons era petit, per dormir, havia de fer-ho doblegat o flexionant les cames de tan petita com era l'estança. Dormia a terra sobre un matalasset prim com una orella de gat que algú li devia donar. El tenia estès cada matí i quan estava ben assolellat, el cargolava i lligava amb una revisa com si fos el coi d'un vaixell perquè no fes tanta nosa a la barraca. Com que l'espai era tan petit, tota la resta d'activitat domèstica la feia a l'entorn de la barraca i a la vista de tothom que passava. A la paret hi havia un cartell d'un antic anunci publicitari que havia desaparegut tot, llevat de l'eslògan que deia "Mejores no hay". En Pons, assegut al portal es rentava la roba en un cubell, però l'aigua l'havia d'anar a buscar amb galledes a la font de Sant Roc. Això no ho tenia tan lluny no havia de recórrer a sistemes com el que s'havia empescat La Pirulina. El costums higiènics d'en Pons no podien ser més simples, com que la barraca no quedava tan lluny de la font i només li calia aigua per un, cada matí anava a cercar un parell de galledes i ja tenia l'aigua per a tot el dia. Abans d'omplir les galledes es rentava a la font, quatre grapats d'aigua clara al rostre i s'ha acabat. El seu sistema de vida era totalment sostenible que dirien ara: cuinava amb la llenya que trobava i en una mena de fogó que s'havia fet amb pedra seca

contra la paret de la barraca. Amb el temps, fins i tot va "urbanitzar" l'entorn de la barraca i es va fer una escala també de pedra seca per anar des de la barraca a la carretera i va enllosar tot el volt de la seva estança. Els mètodes alimentaris eren igualment sumaris i totalment pràctics. Tot el que trobava o li donaven ho anava posant en una llauna que li feia d'olla, llavors ho bullia tot plegat i feia una mena de ranxo que n'anava menjant cada cop que tenia gana, i fins que s'acabava no tornava a cuinar. D'endrapar ho feia directament de l'olla amb una cullera de fusta. L'única cosa que no posava a l'olla era el peix, que se'l feia a la brasa. En Pons com ja s'ha dit era un abstemi radical, només bevia aigua clara, i, si algú el volia convidar només acceptava un cigarret; no és que fos fumador ni molt menys, fumava si algú n'hi donava i mai no va collir burilles. A la seva manera en Pons era un home absolutament frugal i molt net, per això la gent li confiava les neteges excepcionals amb salfumat i ell mateix, es rentava meticulosament les quatre peces de roba que tenia: exactament dues mudes, res de calçotets ni samarretes, només les marineres i les calces de lona del seu modelet original. També era un home pudorós i no va saber mai ningú on anava a depositar quan en tenia necessitat. I pel que fa a la seva "peculiaritat" sexual,

després de renyir amb el seu únic company conegut a Canet, es devia haver fet sexualment agnòstic. Conservava el seu temperament afemellat, però mai més de la vida ningú li va poder veure ni retreure cap altre afer amorós, i encara menys la més lleu insinuació, ni la més petita molèstia als que no eren del seu gremi.

La seva economia devia ser semblant a la dels boiximans, i altres pobles del desert, estava basava en l'aprofitament radical dels recursos. En Pons sense

saber-ho era un ecologista de veritat, no desaprofitava res, tot el que posseïa era donat, trobat o reciclat, i sabia adaptar-se només al que tenia o al que trobava sense robar mai res. En aquest punt també era d'una honradesa admirable i hauries pogut confiar-li qualsevol cosa que no t'hauria tocat ni un cabell. Sabia adaptar-se al que tenia en cada moment. Després de la guerra, en Pons va esdevenir exactament un perfecte anacoreta, el seu cos elemental tenia necessitats mínimes que sabia cobrir

Vista de la barriada de Sant Roc, escenari dels personatges ressenyats en aquest article

Vista de les «Bombilles» on va viure Josep Pons Joanies quan va arribar a Canet

amb qualsevol cosa sense fer ois a res. En Pons tampoc no captava, l'únic que acceptava era una pesseta si algú volia fer-li ballar el *zapateao* que, amb el pas dels anys, es va limitar a quatre arabescos gestuals i la figura final un braç enrere i l'altre enlaire. Així com hi ha tanta gent marginal que, es va degradant, en Pons amb els anys, es va anar tornant com una velleta xaruga però, a no ser perquè s'havia tornat tan sord, era el mateix personatge insubornable de sempre. Si a l'hivern tenia fred - cosa que abans no passava mai- entrava a la ferreria de la carretera i s'acostava una estona a la fornal. Va ser en una d'aquestes aproximacions que va trepitjar una ferradura acabada de fer i fins que no va començar a sortir fum i a sentir-se fetor de casc no se'n va adonar que era ell que l'havia trepitjat. Si les plantes del peu d'en Pons eren més dures que el cuir no ho eren pas ni el seu cor ni la seva ànima. La gent del "Régimen", o sigui, de la circumstància franquista se'l miraven amb suspicàcia perquè a part de ser sexualment diferent i de viure al marge de totes les convencions socials, en Pons era un home que llegia, llegia molt, volums descomunals de filosofia, sobretot Espinoza, tal com vaig poder comprovar a la seva fitxa de lector de la Biblioteca Pública. Però, tot i que la biblioteca havia estat molt esporgada, em sembla que també s'havia llegit alguna cosa de Kant. L'actualitat li agradava poc, a vegades llegia les Vanguardies endarrerides que li donava un barber reaccionari a qui en Pepeta li omplia el safareig cada setmana, i de tant en tant li fregava les tolbes de l'eixida amb salfumant. Això era durant la Segona Guerra Mundial fins que un bon dia, en Pons va refusar els diaris, dient-li amb tota naturalitat:

- «No cal que me'l doni més el diari, perquè ara ja sé qui guanyarà la guerra».

El barber que era un germanòfil fanàtic i enravenat li va preguntar ple de suficiència:

-«Així que tu ja saps més que els diaris? I qui l'ha de guanyar la guerra segons tu?»

-«Per més que vostè ho cregui no la guanyaran pas els alemanys, la guanyaran els anglesos i els americans... Bé, de fet, la guanyaran els americans i per això no s'hi coneixerà gran cosa».

- «I per què no s'hi coneixerà, si es pot saber?»

- «Doncs, perquè els americans són uns "pistoleros"»...

D'aquesta anècdota totalment verídica, com que el barber la va escampar, al caps dels anys encara la gent preguntava a en Pons.

- «Pons, i els americans què?»

I ell contestava immutable, movent el cap amb una mena d'assentiment constant:

-«Són uns "pistoleros"»..

L'economia d'en Pons era igualment singular, perquè, per viure no utilitzava mai diners sinó únicament allò que la gent li donava en espècies. Si arribava a arreplegar algun diner baldament fos una pesseta ballant el *zapateao*, ja no tornava a veure mai més el sol, guardava fins i tot les peces de cinc cèntims i cada cop que li semblava que n'hi havia massa les anava a portar a "La Caixa". La llibreta li guardava en Pepet Brun a qui tenia la més absoluta confiança.

Amb això dels diners com que no els usava va arribar a estar absolutament *out*. Les últimes vegades que va ballar el *zapateao* encara es va conformar amb una trista pesseta igual que després de la guerra, tot i que ja havien passat quaranta anys. I és que el rellotge econòmic d'en Pons anava amb la mateixa parsimònia que quan era jove, en això era un perfecte inadaptat, com ho era també a l'hora de travessar la carretera, que ho feia com si fóssim a l'any quaranta-dos. No li va servir per res haver estalviat per quan fos vell, de fet també hauria pogut estalviar-se d'estalviar perquè quan sortia del Motel, on li donaven les sobrances del menjar, el va matar un cotxe. Quan els seus hereus van anar a La Caixa, el senyor Estartús els va dir que, el senyor Josep Pons, havia estat l'únic client de la institució que en cinquanta o seixanta anys només havia fet ingressos i no n'havia tret ni una sola vegada. Les engrunes acumulades per en Pons ascendien a 88.000 pessetes de l'any 1969 o 70...

Quan en Pepeta Pons va desaparèixer el trobàvem a faltar, una hora o altre tots devíem mirar la barraca tancada. L'exemple o la metàfora de la seva vida, si es pensa bé, va ser formidable i per començar els ecologistes haurien de fer-li un monument. Canet que llavors estava ple d'anarquistes, cap no se'n va adonar que l'únic anarquista de debò l'havien tingut seixanta anys al davant sense adonar-se'n i, potser fins i tot, fora d'alguns detalls sense importància, podríem dir que els cristians tampoc no es van adonar que havien estat al costat d'algú molt semblant al que deuen ser els sants. En Pons, més que un inadaptat va ser una persona que per pròpia determinació va decidir viure al marge de la societat, però no pas perquè la seva intel·ligència ni la seva moralitat fos inferior a la mitjana dels qui l'envoltàvem, sinó totalment al contrari. Quan va morir, ningú no hauria estat capaç de recordar per part seva ni un sol insult, ni la més petita malifeta...

XAVIER MAS GIBERT

NOTES:

[1] La part de l'home vell. Quan el propietari d'una barca la cedia en vida als seus descendents o a algú altre perquè ja no podia anar a mar per l'edat. Això era a canvi d'una part en l'import de les captures com la que rebien els remitgers perquè pogués viure. Una mena de jubilació abans que aquesta fos institucionalitzada.

[2] Alpaca. Classe de tela prima teixida amb ordit de cotó i la trama de pèl de cabra. El nom li venia que originalment era feta de pèl d'alpaca [un mamífer del Perú i Bolívia, parent de la llama]. El portaven com a roba d'estiu la gent popular.

[3] Les Bombilles" era una baluerna del segle XVIII que hi havia entre la carretera i la via, entre el carrer de Bonaire i gairebé la plaça Barris. En aquest edifici, dividit i subdividit en habitacles miserables hi vivien un nombre indeterminat de les famílies més pobres de la vila. Va ser enderrocat als anys seixanta en la primera ampliació que es va fer de N-II.

[4] EL calçotets de pescador eren unes calces de cotó sense botons perquè no s'enganxés la xarxa i no portaven braguetes, sinó que els lligaven a l'esquena com un davantal. Com que també es va haver de treure les sabates de taló va començar a anar descalç i li va agradar tant que mai més no es va tornar a calçar.